

Amadeo Bordiga: «A baix la república burgesa! A baix la seva Constitució!» (1947)

Publiquem i traduïm un text d'Amadeo Bordiga aparegut anònim en Prometeu, el periòdic del Partito Comunista Internazionalista, l'any 1947. Aquest text es va redactar com a resposta al debat constitucional i constituent que estava vivint Itàlia després de la caiguda del feixisme i la instauració de la República i la democràcia italiana. Ens sembla un text molt interessant per moltes raons. Una primera de les analogies en el nostre context, a la llum del 15M i la crisi del règim nascut de 1978 a Espanya, és que s'han despertat il·lusions sobre propostes “constituents i d'assalt institucional”. Bordiga destrossa amb el seu habitual mestratge la idea que els explotats i oprimits hàgim de demanar un lloc i un reconeixement en les institucions dels opressors, de la burgesia, del capital. Sobre aquest tema, vegeu la seva anàlisi de l'article 1 de la Constitució italiana: «Itàlia és una república democràtica fundada sobre el treball» és simplement magistral i animem encaridament a seguir el raonament i la lògica del comunista napolità. Una part que a més enllaça immediatament amb l'objectiu específic que tenim els proletaris en lluita pel nostre alliberament: la nostra negació com a classe explotada, la negació de la societat dividida en classes. D'altra banda, ens sembla igualment interessant la relació inscindible que estableix entre principis i pràctica per a aquells que aspirem a transformar radicalment aquest món en descomposició. Per a nosaltres, a diferència dels polítics burgesos o dels sacerdots religiosos, no ens està permès el dualisme escindit entre teoria i pràctica, entre dogmes i vida; o les seves reflexions sobre el laïcisme i la qüestió religiosa, de candent actualitat si pensem en la islamofòbia en curs o en el recent debat contra la simbologia religiosa que porten les dones de religió musulmana en els llocs públics a França. En una època en què sembla que reivindicar els principis del laïcisme de les revolucions burgeses és el màxim de radicalitat que es pot expressar, nosaltres/as apostem per l'actualitat del comunisme.

A baix la república burgesa! A baix la seva Constitució!

El debat sobre la Constitució de la República italiana ha estat definit com un compromís entre ideologies diferents i enfrontades. Nitti, amb la seva malignitat subtil, ha distribuït en la majoria dels seus companys, molt més joves, un distingit carnet de neciesa, fent broma sobre la combinació entre moral cristiana i dialèctica marxista. Òbviament, se'ns respon sempre que la política no és sinó l'art del compromís, que el problema avui no és sinó polític –política *d'abord*- i que les qüestions de principi estaven de moda fa trenta anys, però avui tots els que fan de la política la seva professió els consideren passats de moda i sentim constantment els vells militants d'esquerra preguntar amb el rostre cansat: No se us ocorrerà discutir entre les masses qüestionis de teoria?!

Deixem per un moment de costat les doctrines i la qüestió clara que la doctrina religiosa i la socialista són incompatibles. Assenyaem només un punt innegable que constitueix un avantatge per als cristians i els creients, de la qual aquests poden vanar-se enfront dels obstinats marxistes. Qui segueix un sistema religiós és dualista, és a dir, situa en dos plans i en dos mons diferents els fets de l'esperit i del món material. Sobre els dogmes que són objecte de fe no transigeix, i pot perfectament salvaguardar-los indemnes en un àmbit espiritual i teorètic, mentre mercadeja en el camp dels actes pràctics, dels fets i els interessos materials. Aquest avantatge és un dels fonaments de la gran força històrica de l'Església, dúctil i voluble en la seva política i en la seva activitat social, però absolutament rígida sobre les pedres angulars de la teologia. D'aquí ve que el cristià, que com a militant polític arriba a barrejar directives oposades en les qüestions de l'Estat terreny i de les relacions entre les classes i els partits, no traeix els seus principis, o almenys no està obligat a admetre que ha subordinat el seu respecte a qüestions poc convenients.

Però no és així per al marxista, el sistema del qual es basa sobre la directa derivació de les ideologies del mateix món material en el qual es despleguen els fets, les relacions d'interessos que es converteixen en forces reals. Aquests no posseeixen una còmoda caixa de seguretat on la doctrina pugui guardar-se intacta, mentre es comercia en els fets amb els propis adversaris en el camp pràctic. Però quan els delegats dels partits

oposats i de les classes oposades trafiquen entre si i convergeixen sobre acords intermedis a les seves posicions de partida, qui segueix o diu seguir el materialisme històric no té dret a contestar que s'ha produït el «comerç dels principis» del qual Marx i Engels acusaven els programes socialdemòcrates, ja que a la pràctica, en l'efectiva mecànica de la col·laboració, no pot sinó correspondre en els cervells una igual contaminació i mescla de les opinions.

Procurem ara analitzar algunes de les qüestions més notables que es discuteixen a propòsit de la nova constitució, sense afegir res nou respecte al qual es diu en els textos de compromís que estan sortint a la llum de la discussió, o millor de les maniobres, ja que són des del punt de vista teòric simplement piadosos en la substància com en la forma; atinguem-nos doncs a les relacions concretes i al joc de les forces històriques.

Està la qüestió del laïcisme de l'Estat, reduïda a l'argument subtil, però fal·laç d'esmentar o no en un article de la Constitució el Pacte entre Itàlia i el Papat estipulat per Mussolini, encara que tots estiguin d'acord a respectar-lo.

Res és més exacte que considerar tancada històricament la Qüestió romana, i res és més obertura i estèril que voler ressuscitar sobre aquest vell punt l'antic enfrontament dels blocs anticlericals, mètode que els socialistes marxistes van liquidar ja abans de 1914, trencant amb les ideologies i la política de la burgesia maçònica. En aquest sentit, tots dos partits socialistes han demostrat el mateix buit i el mateix contingut autènticament reaccionari i d'extrema dreta d'aquest posicionament, que comparteixen amb els grupuscles republicans i similars, i amb algun cadàver liberal.

La qüestió es troba històricament superada a escala social, si es considera l'evolució general del capitalisme i de la política de l'Església, i sobretot a escala social si pensem en les vicissituds de l'Estat italià.

La revolució burgesa que va instaurar la democràcia va trobar a l'Església un obstacle i un adversari de primera magnitud, donada la seva organització, el seu enquadrament jeràrquic, i la seva vasta funció econòmica pel fet de constituir un bloc amb el règim de les aristocràcies feudals. La dura lluita econòmica i social es va reflectir en una lluita ideològica, ja que la filosofia burgesa va ser antireligiosa i la política de la victoriosa i jove classe capitalista va ser anticlerical. Els intents de restauració del vell règim van trobar la solidaritat de l'Església, i per això totes les mesures de la burgesia per a reforçar les seves pròpies conquestes de classe van ser decididament anticlericals. No obstant això, quan el clergat va comprendre que ja no era possible evitar socialment el triomf del capitalisme, va deixar d'excomunicar-lo i en tots els llocs es va acostar a ell, en un procés més o menys complicat en els detalls, al nou ordre privilegiat. El contrast teòretic entre religió i els fonaments de l'economia i la política burgesa primer es va descol·locar per a després desaparèixer, com a reflex de l'aliança entre els estats majors del capital i l'Església. Però no podem dur a terme aquí la demostració exacta que no hi ha contrast entre l'ètica i el dret capitalistes i una visió fideïsta.

La classe obrera, aliada revolucionària de la burgesia naixent, va caure durant molt de temps en un impuls cap a un jacobinisme literari i retòric, i l'essència de la política maçònica va ser fer d'aquest menja-cures una desviació de la lluita de classes i una màscara per a l'autèntic objectiu de la política proletària, una vegada que aquest va sortir de la seva minoria d'edat i va adquirir un moviment històricament autònom, trobat en el principi de l'abatiment del privilegi econòmic i social.

A Itàlia tot això va discórrer a través de conegudes especificitats. L'Estat nacional no es va formar en el període preburgès, i entre les causes cal esmentar el fet que a Itàlia era on es trobava l'Església amb més base mundial. La jove burgesia unitària va ser tremendament antipapat i anticatòlica: en 1848 no li va tremolar el pols per a expulsar al Papa de Roma i en 1870 va fer el que tots sabem.

L'Església Catòlica es va veure obligada, a Itàlia, a minorar el pas de la seva maniobra històrica general de beneir l'adveniment dels règims capitalistes i

conciliar-se amb ells. Des de Cavour a Mussolini, finalment el procés va tenir lloc de la mateixa manera que va succeir en tots els països.

Una vegada més es va demostrar el caràcter del mètode catòlic. El feixisme amb els seus dubtosos esborranys ideològics era inacceptable per a la doctrina per l'intent de situar, en lloc dels valors religiosos, nous mites, amb la seva mística sobre la nació i l'Estat, la qual cosa es va fer molt més radicalment a Alemanya. Però la política pràctica del feixisme va oferir la possibilitat de consolidar la influència de l'enquadrament eclesiàstic i li va permetre beneficiar-se ràpidament d'ell. La mecànica feixista i la catòlica en l'ordre econòmic-social van conduir a una mateixa praxi conservadora i això era el punt substancial.

Aquest estatus no causa cap molèstia a la república actual, el reformisme i el progressisme de la qual va iniciar realment la seva història pel mateix camí.

Però com podria l'actual govern italià, sense una autèntica sobirania i sense força material, més o menys delegat o tolerat per les grans forces mundials, permetre's en aquest terreny novetats i iniciatives. Evidentment en el nou clima històric que succeeix a les dues guerres mundials, en el qual l'organisme dirigent burgès italià s'ha enfrontat veient com es trencaven les seves costelles per sempre, Itàlia no trigaria a tenir una nova llei internacional de Garanties, anàloga a la nacional de 1870 sortida de la regulació unitària entre els diferents Estats i regions catòliques de la Península amb el Vaticà. Aquest no se situaria més com un contractista igual enfront d'Itàlia, com en la pueril ficció del famós article 7, sinó en un pla superior.

En la moderna fase totalitària del capitalisme és fàcil preveure una regulació planificada mundial, incloent-hi també el factor religiós. Al costat de l'ONU veurem probablement una UCO (United Churchs Organisation).

L'Església de Roma no controla la majoria dels creients en les més potents nacions en el món: els Estats Units, Anglaterra, Rússia. No pot sinó aspirar a una funció unitària cristiana. En la seva acció política denomina avui als partits que inspira com a «demòcrata cristians», «cristians socials», «populars», mai «catòlics». Amb el que

no eludeix la seva doctrina, ja que la Reforma [protestant, NdT] va ser una qüestió de dogma i de ritu, però l'ètica social pot ser la mateixa per a tots els cristians, fins i tot per a tots els religiosos, quan els intents que van tenir lloc després de l'anterior guerra a favor d'una Església unitària tornin a repetir-se, sota una nova forma. Ja es parla d'una Internacional Cristiana. Un gran país de majoria catòlica, França, que semblava des de fa dècades guanyat a l'ateisme militant, ha vist sorgir del no-res un potent partit catòlic.

En la nostra visió marxista considerem que històricament les esglésies reformades van sorgir en correspondència a una adhesió anticipada al fideisme del naixent món burgès, i avui l'Església de Roma, conciliant-se amb el règim mundial del Capital, es posa a l'una amb aquells precursors. L'últim acte d'aquest gir històric van ser els Pactes de Laterà. Meravellar-se que l'Estatut de la República es trobi més lligat al Vaticà que en el cas del de la Monarquia és ingenu. La qüestió és rànica, i en això Togliatti té raó.

L'eslògan liberal del laïcisme fa riure. Es podia parlar d'individus laics quan tota la societat era controlada per una jerarquia religiosa i els clergues es trobaven en el poder, no sols per a convalidar els actes polítics i jurídics sinó els escolàstics i els culturals, monopolitzant aquestes funcions a través d'un enquadrament estable i cristal·litzat. Intentant actuar per fora d'aquests esquemes rígids i de trencar el seu feroç conformisme, actuaven en una autèntica obra laica figures com Dante, els humanistes del Renaixement, Galileu, Vico, Bruno, Telesio, Campanella, encara que alguns d'ells anessin frares. El primer laic en el món occidental va ser Crist, contra la clergalla dels escribes i els fariseus. Laics havien de ser Cavour i l'Estat Albertí, ja que no podien sinó lluitar per trencar els poders del dret diví en la Península, les investidures de Roma i les terres en mans mortes.

Avui que *il Sillabo* ja no referma contra l'economia oficial capitalista i el dret romà-napoleònic, es mouen sota el mateix dossier conformista tots aquells que, encara ufanejant-se amb temptatives reformadores i progressives no identificables, no es posicionen en una lluita institucional des de fora per a infligir i enderrocar autoritats i jerarquies d'un ordre constituït.

El mateix fet d'escriure una constitució per part de cent diputats és un símptoma d'aquesta fase de conformisme. Quan històricament les constitucions van tenir una raó i un contingut, se succeïen a una lluita revolucionària i eren el seu reflex, la seva redacció era ràpida i sustentada en les flames de l'acció. Van sancionar com a cartes i declaracions, d'una nova classe vencedora, principis que contenien un fort contrast amb el passat, un grup homogeni les va afirmar i va proclamar a través d'ideologies amb contorns nets. En una època successiva les constitucions concessives dels principis van prendre acte d'una situació revolucionària irrevocable, fins i tot on la lluita no havia estat tan oberta i victoriosa.

Avui tots els senyors de Montecitorio són igualment conformistes: clergues tots. Ja no existeixen en el seu si veus "laiques" en el seu sentit històric. Una complicitat pròpia d'una congregació els associa, en els seus xocs, intrigues i complots.

En l'actitud dels "comunistes" en la Constituent el greu no és, per tant, el desmantellament de la tesi que un Estat burgès i democràtic-parlamentari com el d'aquesta pobra *Italietta* puguin trobar-se sota les ales de l'Església, constatació històrica del pont creat entre el règim capitalista i la religió. El greu és la pretensió de crear un pont ben diferent que comuniqui els règims proletaris socialistes i el fideisme. Aquí la renegació del marxisme es repeteix i es torna a confirmar.

Donarem un sol exemple històric, Rússia. No sols es donaria Llibertat de consciència religiosa (quin lloc ocupen en el materialisme dialèctic els termes «llibertat», «consciència» i els seus correlats?), però la mateixa Església, havent renunciat a la defensa del vell Règim tsarista de la qual era aliada, es troba avui admesa per l'Estat i la seva propaganda ha col·laborat amb la propaganda nacional durant la guerra empenyent a les masses militars a la lluita.

La qüestió és d'una dimensió imponent. Presenta dues conclusions: o la de Togliatti, que la religió i el socialisme no són l'antítesi, o l'altra, que estem en presència d'una nova prova que el règim de Moscou ja no té un caràcter socialista i

proletari. Una altra veritat pacífica és que per a poder llançar a milions d'éssers humans a l'escorxador bèl·lic la fe en el més enllà és un factor preciós.

Com que tots els polítics i periodistes es pregunten què pensa el cap dels comunistes italians quan els sorprèn —el que no és difícil— amb els seus moviments i les seves tesis, provarem d'il·luminar-los dient que ell en el futur s'investigarà la seva ment concreta, i que es pregunta si la inter-església mundial de demà serà o no serà un monopoli i un poderós altaveu del bloc occidental. En la competició en curs, al costat de la utilització de l'ona d'odi contra el feixisme i el nazisme, se suma una altra competició, tan vella com la història humana, la de la popularitat del bon Déu. Qui podrà utilitzar millor aquesta arma en benefici de la seva bandera i el seu comerç? Per desgràcia el cúmul de la saviesa de la cúria romana i la tenacitat del pestilent puritanisme anglosaxó ens fan veure que la balança penja del costat oposat al palmiresco. Togliatti es veu obligat a concedir una mica de crèdit a Déu, De Gasperi avala el canvi, però amb la còmoda *reservatio mentalis* que Déu no paga els dissabtes... Es trobarà sempre un Callós que es cregui que la seva estupidesa ha estat causada pel capellà.

Massa apunts ens ofereixen els innombrables i mal embastats articles del projecte constitucional, i els seus retocs amb el mètode parlamentari, que més que mai demostra la seva naturalesa putrefacta.

S'ha volgut donar a tots els grups de l'agregat polític actual, derivats, com es vol fer creure al gran públic, de l'abatiment del feixisme, un contingut comú trobant una nota, almenys una, acceptable per a tots. Si anem en un sentit contrari a la *estatolatria* feixista, no ens queda sinó impulsar-nos des de l'Individu, i sobre la sagrada i inviolable dignitat de la persona humana. I, d'altra banda, esbossar millor un descentrament burocràtic amb la creació d'altres organismes parasitaris i confusionistes —si no cercabregues— com seran les administracions regionals. Tots aquests temes es presten a suggestives il·lustracions.

Deixem a un costat la teoria. Mentrestant, la característica més destacada de la realitat està avui més que mai en embullar i sufocar al pobre individu, aquesta desgraciada persona, en els estrets passadissos dels centres organitzatius, i els Estats menys importants perden en tots els camps qualsevol residu de funció autònoma, a conseqüència de les pressions i de les brutals intervencions dels més poderosos monstres estatals (vegeu l'últim episodi esdevingut a Grècia i Turquia), raó per la qual ens burlem dels intents per reconstruir sobre el paper la lacerada llibertat de l'individu singular i de la regió.

Sobre aquests principis “sagrats i inviolables” convergeixen, en el nirvana del conformisme, totes les ideologies multicolors a Montecitorio: transcendentalistes per als quals és fonamental concedir a l'individu el lliure arbitri (perquè si no com anirien a l'infern després de la mort?); immanentistes que, des de la llibertat del JO que s'actualitza en l'eticitat de l'Estat, han de derivar la facultat de disposar o del propi patrimoni o del propi treball, és a dir la llibertat de comprar i de vendre el temps humà; materialistes i positivistes que, havent realitzat entre tots un pastitx informe de marxisme, d'una banda, amb el més vulgar dels cinismes, per una altra amb la més lacrimògena de les filantropies, no sabien lo còmode que és la paraula llibertat, que pot arribar a induir als seus lectors a fer l'extrema estupidesa de designar-los com a substituïts dels jerarques de Mussolini.

Quan alguna cosa es converteix en “sagrat i inviolable” per a tots, ja que encara que es defensin més de quatre-cents discursos cap tractarà d'atacar-ho, aquesta és la prova certa que tots es burlen d'ell en la mateixa i suprema mesura. Proporciona finalment un confort al ciutadà, elector que paga, al preu del mercat negre, la compilació de la carta constitucional.

Arribem al plat fort del contingut econòmic i social de la constitució republicana. Es fa d'aquesta manera el pas audaç d'esmentar aquí i allà al costat del ciutadà també al treballador. Tenim una república fundada sobre el treball i els treballadors? L'un i l'un altre, ja que tots els Estats burgesos dels nostres dies es funden ja sigui sobre

l'exploació del treball, ja sobre l'exploació dels treballadors per part del capital. De la mateixa manera que els fonaments suporten el pes de l'edifici, els treballadors italians suporten sobre la seva esquena el pes d'aquesta república fallida.

Les expressions literals han estat felices. La més còmoda ha estat per desgràcia explotada pels feixistes: «Itàlia és una república social».

Aquesta mateixa evolució d'actituds és perfectament coherent amb tot el desenvolupament del cicle burgès. En els seus inicis la mentalitat i l'ordre democràtic no toleraven que es parlés de treballador i no de ciutadà, de qüestió social i no política. El ciutadà pot creure que és igual a tots els altres, el treballador entén que és un esclau. La política del Capital és igualtat de drets, la seva sociologia és l'exploació.

Però durant un segle la defensiva burgesa ha tingut el mèrit de canviar els seus fronts polèmics. Reformisme primer, feixisme després, han portat a l'escena les mesures socials i el treball: no és aquest el lloc per a demostrar aquest fet, una tasca que és central per a nosaltres com a anàlisi de recerca.

El liberal i el jacobí pur no existeixen ja. El sindicat econòmic prohibit en la praxi inicial de la revolució burgesa és primer admès, després corregit, més tard enquadrat dins de l'Estat. El joc de les iniciatives econòmiques que inicialment era un cànon sagrat (versió directa de la buida inviolabilitat de la persona), sense cap control extern, assisteix a intervencions cada vegada més gruixudes i directes per part del poder polític en nom de l'interès social!

Però front aquest món burgès liberal pur i al social-intervencionista, contraposem, nosaltres, socialistes conseqüents, una idealització, una mística, una demagògia del treball i del treballador? Mai! Aquest és un altre punt que mereix ser aclarit i alliberat d'obstinades incrustacions.

Quan els esclaus van lluitar per emancipar-se, van proposar una república d'esclaus o una sense esclaus? Els treballadors d'avui lluiten per una societat sense assalariats!

Fem filosofia si definim el treball com a activitat humana general sobre la naturalesa sense deduir d'això, ràpidament, l'anàlisi de les diferents relacions socials en les quals s'enquadra el treball. La lluita proletària no tendeix a exaltar sinó a disminuir la despesa de treball, i es basa sobre els enormes recursos de la tècnica actual per a avançar cap a una societat sense esforços laborals impostos, en el qual la prestació de cadascun es farà de la mateixa manera en la qual s'explica qualsevol altra activitat, abatent progressivament la barrera entre producció i consum, entre fatiga i gaudi.

No és per casualitat que els règims feixistes van parlar àmpliament sobre el treball i que la carta mussoliniana es va dir Carta del Treball. La mateixa falsa demagògia guia la praxi "social" dels moderníssims règims. On ells, tots, escriuen exigències socials, nosaltres llegim: exigències burgeses de classe.

La classe obrera no pot considerar com la seva conquesta l'enunciat que en les institucions entra el treballador.

El programa de traspàs dels comunistes entre l'època capitalista i la socialista no és una república en la qual els burgesos admeten als treballadors, sinó una república en la qual els treballadors expulsen als burgesos, en espera d'expulsar-los de la societat, per a construir una societat fundada no sobre el treball, sinó sobre el consum.

El postulat polític de la classe obrera no és trobar un lloc en l'Estat constitucional present, ja que els llocs que hi ha són només per a «aquells membres de la classe dominant que els obrers poden triar cada cert nombre d'anys perquè els representin» (Marx).

El seu postulat social tampoc és el de trobar un lloc en la gestió de l'empresa. Ni tan sols la fàbrica és l'ideal al qual tendeix la conquesta del socialisme. Si Fourier va cridar a les fàbriques capitalistes cadenes perpètuas mitigades, Marx, recordant a les angleses "cases del terror" per als pobres, diu que aquest ideal es va realitzar durant la manufactura burgesa: i el seu nom va ser el de fàbrica! Tot el reformisme modern sobre la tècnica productiva no deixa de tenir com a objectiu el producte i no el

treballador; potser no tothom sap que les recentíssimes fàbriques de motors als Estats Units es fan sense finestres perquè la pols atmosfèrica distreu les elaboracions mecàniques que requereixen precisió, com ocorre amb un ambient condicionat per la temperatura, humitat, etc. De la cadena perpètua a la tomba.

Quant als mètodes russos de treball a preu fet ens ve al cap un passatge de Marx:

«A Londres l'estratègia que s'usa a les fàbriques de construcció de màquines és que el capitalista tria com a cap a un obrer de gran força física i lliurat al treball. Li paga tots els trimestres i en altres èpoques un salari suplementari, a canvi que faci tot el possible per a estimular als seus col·laboradors a competir contra ell, però ells només reben el seu salari ordinari» (El Capital, I, IV, 3).

Ja n'hi ha prou de rebregar als treballadors, d'incitar a les masses amb mètodes que deriven dels que s'aplicaven als esclaus, si no són propis del bestiar davant l'escorxador, al qual de totes maneres no s'obliga en la constitució a creure's sagrat i inviolable, ni ressuscitat després de ser menjat.